

Text A

Chování sekty

Původní význam slova „sekta“ jako skupiny oddělené (lat. *secare* = řezat, sekát) od většího náboženského nebo politického hnutí dnes nevyhovuje. Stejně znaky jako „tradiční“ sekty nesou i skupiny, které se od žádného takového celku neoddělily. Slovem „sekta“ se dnes spíše označuje skupina, která nese alespoň některé „sektářské“ charakteristiky. Ty základní se nyní pokusíme v několika odstavcích popsat.

Na tzv. sektách bývá již při prvních kontaktech nápadné, že v nich nevládne atmosféra svobodného myšlení a rozhodování. Vnějšímu pozorovateli mohou jejich členové připadat jakoby „naprogramovaní“, bez schopnosti vlastního úsudku, který by překračoval předem dané mantinely, bez ochoty pohledět na cokoli, co se týká jeho skupiny, a s nadhledem či s odstupem. Jejich rozhodování je sice deklarováno jako naprosto svobodné a oni sami se (alespoň někdy) svobodně cítí, jejich okolí však jejich slova považuje za fráze a jejich chování za strojené a křečovitě.

Příčinou nápadné absence svobody bývá nevídaně silná autorita. Výroky zakladatele, vůdce, mesiáše, vedoucích výborů nebo jiných orgánů jsou považovány za závazné a nezpochybnitelné a těmto lidem jsou přisuzovány božské atributy. Vedoucí nejsou autoritami pouze v určitých otázkách nebo do určité míry tak, aby byl ještě ponechán prostor pro individuální rozhodování, ale činí si naopak nárok předepisovat recepty na všechny oblasti života a nepřipustit alternativy. Při posuzování pravdivosti nové informace se člen sekty daleko spíše ptá, odkud tato informace přichází (zda se jedná o zdroj, který sekta schvaluje), než co tato informace obsahuje.

Koncentrace moci v rukou vedení takové náboženské skupiny je také důvodem, proč její literatura bývá šířena z jednoho centra a proč nebývají obvyklé žádné spontánní lokální aktivity. Ze stejného důvodu tyto skupiny také svým členům silně nedoporučují sledování televize, poslech rozhlasu, četbu knih, novin či časopisů, které neprošly schválením těch, kteří stojí v hierarchii skupiny alespoň o stupínek výše. Přijímání informací nestandardními a nekontrolovanými kanály je chápáno jako nebezpečné nebo přinejmenším jako ztráta času.

Poslušnost autoritám nebývá ovšem přijímána jako omezení, ale spíše jako úleva. Tato poslušnost totiž odnímá břemeno rozhodování a odpovědnosti za nesprávná rozhodnutí. Odpovědnost za běžného člena nese silný vůdce, obklopený často světovou organizací. Složitý život plný nesnadných rozhodování se pak redukuje na jedinou a přehlednou otázku poslušnosti. Autorita je z náboženských důvodů nezpochybnitelná a cesta poslušnosti se může stát lákavým únikem od povinnosti dospělosti.

Učení sekty, podávané s dostatečnou autoritou, propracované a zdánlivě logické může rychle ukončit nesnadné duchovní hledání jejího potenciálního člena. Jednoduchými „pravdami“ a

zpravidla jediným receptem na všechny otázky autorita snadno vyplní pocit prázdnoty, který může být zvláště v konzumní společnosti a zvláště v určitých životních periodách a situacích pociťován velmi palčivě. „Instantními“ řešeními nasytí jeho duchovní hlad a uspokojí jeho (třeba dosud nepřiznanou) touhu po odpovědi na existenciální otázky. Umožní mu smysluplné využití času ve službě pro organizaci, dá jasný životní program, který se kryje s ideály organizace, a prosvětlí budoucnost.

Základní prvky víry mohou být v sektě fixovány v extatických či hypnotických stavech. Je pochopitelné, že „pravdy“, které členové přijali tímto způsobem, jsou zvnějšku jen velmi těžko zpochybnitelné. Na straně člena sekty vždy stojí argument jejich vlastního prožitku či „svobodného a nezávislého“ objevu. Není snadné v těchto případech vysvětlit, že do takových „pravd“ může být člověk docela snadno vmanipulován. Podobně mohou sloužit i změněné stavy vědomí, způsobené např. meditací, společným zpěvem, hlubokým dýcháním, rytmickou hudbou apod.

Druhou stranou této mince bývá podceňování rozumu. Skrývá se často za vědu (např. tvrzením, že levá, rozumová hemisféra je příliš vyvinuta na úkor pravé, citové) nebo se rozumu připisují především války, katastrofy a hrozby 20. století. Zkušenosti, pocity a zážitky jsou před rozumem upřednostňovány. Bývá snižována hodnota poznání a nezřídka se opovrhne vzděláním. Vyloučeno je jakékoli kritické posouzení autoritativní „pravdy“. Pokud se v „pravdě“ ukážou mezery, neosvědčí se či pokud se nesplní její předpoklady a předpovědi, vina za to neleží nikdy na straně „pravdy“, ale na straně jejich příjemců, kteří ji údajně špatně pochopili.

Silná autorita na druhou stranu umožní členu sekty zažívat pocit moci a důležitosti. Bývá pro něho lákavé příslušet k organizaci, která dříve či později bude vládnout nad tímto světem a která si už nyní činí nárok na vlastnictví klíče k řešení všech jeho problémů. I když tento člen zatím trpí od lidí vně organizace nepochopením, je mu jasné, že jejich nevědomost je pouze dočasná a že jeho organizaci i jemu samotnému jistě nakonec dají za pravdu.

Už jen z těchto důvodů nebývá potřeba, aby bezvýhradná poslušnost byla vynucována. Jen se předpokládá a stává se pak záležitostí cti a nejlepšího svědomí následovníků, aby přání svých autorit vyplňovali. Konají to rádi a oddaně, neboť k této skupině chtějí patřit a za největší odměnu mají získání jejího obdivu a schválení autoritou. Jemný, nenápadný a většinou nepsaný tlak ze strany skupiny zajistí poslušnost daleko snadněji než jakékoliv kázeňské prostředky. Alternativou absolutní poslušnosti je totiž pouze opuštění skupiny.

Opustit takovou skupinu je ovšem většinou téměř nemožné, takže je možno mluvit o určitém typu silné závislosti. Jedním z nejdůležitějších důvodů této závislosti jsou emoce. Pro tento druh skupin se člověk zřídka rozhoduje na základě rozumové úvahy, ale daleko spíše v naději na uspokojení (třeba nepřiznaných) citových a sociálních potřeb. Již při jeho získání pro skupiny hrály city pravděpodobně rozhodující úlohu – byl obklopen lidmi, kteří ho oceňovali, dávali mu najevo svou lásku, přesvědčili ho o bezproblémovosti vztahů mezi sebou a vzbudili

v něm touhu mezi ně patřit. Pokud toto tzv. bombardování láskou probíhalo v dostatečné intenzitě, nakonec rád přijal za své vše, co mu splnění této touhy umožnilo. Opustit po tomto procesu skupinu by pak znamenalo ztrátu této možná nejdůležitější oblasti jeho citového života.

Při náboru do sekty jsou ale využívány i jiné metody psychické manipulace. Vytvoří se např. taková atmosféra, aby adept nabyl dojmu, že se právě nyní jedná o jedinečnou příležitost, pro niž se vyplatí dát stranou i část svého pohodlí. V prostředí „bojové pohotovosti“ bývá natolik zahlcen novými informacemi a setkáními s množstvím nových, zajímavých a „milujících“ lidí, že je jeho pozornost a možnost kritického posuzování velmi oslabena. Bývá připraven o volný čas a dostatek spánku, takže má málo příležitostí a sil si svou novou situaci promyslet a zhodnotit ji. Oblíbeným postupem je i jeho vmanipulování do role dítěte, které má odložit své komplikované myšlení a uvolnit se společenskými hrami. Velmi silný bývá tlak skupiny, do níž jsou vmíšeni pokročilí členové, s nimiž se mohou adeпти snáze identifikovat a které postupně přijímají za vzory svého chování. Tyto různé postupy bývají završeny adeptovým osobním slibem (v různých formách) a jeho slavnostním přijetím do skupiny. Je paradoxní, že tento nábor nových členové vnímají jako „svobodné rozhodnutí“ a skupinou jsou pochopitelně v tomto vnímání utvrzováni.

Tam, kde byla zpočátku – při náboru do sekty – láska, ovšem časem přichází strach a vnitřní napětí. Nováček dříve či později pocítí, že láska, jíž byl v době „lábánků“ v sektě obklopen, není bezpodmínečná. Bývá vázána na jeho výkon. Při příchodu se od něho příliš nečekalo, ale časem mu skupina začíná dávat najevo, že by pro ni měl pracovat. Postupně se zvyšuje množství nasazení, jež by měl ve prospěch skupiny věnovat. Na výsledcích závisí pochvala, obdiv i láska skupiny. Touha po takové míře lásky a uznání, jaké se mu dostalo na počátku, vede člena k tomu, aby dříve či později ztratil ve snaze dosáhnout vysokého výkonu jakékoli zábrany. Zde je také třeba hledat kořeny „zbožných“ lží, které jsou tak překvapivé především u těch členů sekty, kteří byli dříve zcela pravdomluvní.

Výsledky práce člena sekty bývají dávány do přímé souvislosti s jeho duchovní pokročilostí. Je za ně tedy plně odpovědný. Postupně se v jeho životě stává stále důležitějším pocit viny. Za jakýkoli neúspěch osobní či kolektivu se člen sekty cítí osobně vinen. Aby získal zpět souhlas sekty a její odpuštění, je zpravidla ochoten přiznat cokoli, a dokonce uvěřit, že to skutečně spáchal. Žije ve stálém vědomí drtivé nedostatečnosti. Pocit viny se stává účinným hnacím motorem a způsobuje často až neuvěřitelné výkony jednotlivých členů sekty. Neúspěchy ani jiné problémy se neřeší. Dynamika skupiny často nedovoluje jakýkoli problém si ani přiznat (zvláště destruktivní to může být ve skupinách, hlásajících pozitivní myšlení). Pokud se problém stane zřejmým, „ordinuje se“ pouze více četby posvátných textů, více poslechu motivačních kazet, více modliteb či meditace, větší objem práce pro sektu, větší oddanost apod. Největším zatížením vinou a totální životní prohrou by bylo sektu opustit. K tomu ovšem nalézají sílu jen lidé mimořádně silní nebo mimořádně zoufalí.

Jsou-li poznávací procesy v sektě vázány na citově uspokojující atmosféru, je jen přirozené, že určitých informací se členům může dostat až tehdy, když na ně jsou citově připraveni. Na základě přístupu k informacím se v takových náboženských skupinách vytváří hierarchie – dosáhnout vyššího stupně v žebříčku skupiny znamená vědět o skupině více. To vede k utajování informací před veřejností a před méně pokročilými členy a ke vzniku dvojího druhu literatury – pro vnější propagaci a pro vnitřní potřebu. Utajeny bývají ty informace, které by pro ně mohly být zatím nestravitelné (o okolnostech založení skupiny, osobnosti vůdce apod.) nebo pro něž se zatím nemohli dostatečně osvědčit či skupině zavázat (politické cíle, hospodaření apod.). Navenek sekty někdy též vystupují pod nic neříkajícími názvy, utajeny za úkrytnými organizacemi či alespoň bez údajů o svém původu, počtu členů, struktuře apod.

Nejsou to ovšem jen pozitivní city, jimiž je jedinec motivován a které podporují jeho příslušnost k tomuto typu náboženské společnosti. Sekty cílevědomě a trpělivě budují ve svých členech představu nebezpečného nepřítele (může jím být např. vláda, psychiatři, komunismus, „systém“ tohoto světa apod.), který sektu neustále pronásleduje a před nímž je nutno mít strach. Kreslí černobílý obraz, v němž se vše dobré nachází v jejich „světě“, vše zlé, zkažené, povrchní, podléhající zkáze či finální atomové bitvě ve světě mimo tuto skupinu. Podobně ostrá čára mezi oběma světy probíhá ostatně též ve smyslu času – před příchodem do skupiny bylo vše zlé nebo alespoň nesprávné (často včetně rodinného života, přátel, zaměstnání apod.), po příchodu se vše rázem ocitlo v jásavém světle. Překročit tedy tuto hranici mezi „my“ a „oni“ či dobrem a zlem a opustit takovouto skupinu je totéž jako vydat se do nepřátelského světa, jehož případná skutečná nebezpečnost byla černobílou propagandou mnohonásobně zveličena.

S černobílým obrazem světa souvisí i výlučnost, která je pro sekty tak charakteristická. Tyto společnosti vzbuzují ve svých členech pocit výjimečnosti a nadřazenosti, která může být dána buď zvláštním a jedinečným poznáním, jehož se jim údajně dostalo, nebo posláním, k němuž byli vyvoleni. Taková poznání či poslání jsou považována za důležitá až v kosmickém dosahu. Většinou sekta zahrnuje do svého výkladu světa i periodizaci dějin. V takovém případě se obvykle ocitáme právě v poslední nebo jinak vrcholné etapě. Není tedy třeba připomínat, že tyto pocity výlučnosti dodávají následovníkům takových skupin sebevědomí a posilují jejich postavení ve společnosti. Opustit skupinu tohoto typu znamená současně opustit i prostředí společenské seberealizace a zradit to, co v člověku utváří pozitivní obraz o něm samém.

Pocit výlučnosti musí být nasycován poukazem na odlišnosti od víry či náboženské praxe jiných náboženských společností. Tyto odlišnosti je pro pocit výlučnosti třeba zdůraznit a lpět na údajně jediném správném výkladu světa nebo literárních pramenů, z nichž skupina čerpá (např. bible, koránu, véd nebo jiné literatury). Tak je na jedné straně velmi posilován fundamentalismus a přímočarý přístup ke všem problémům, na druhé straně je zcela znemožněn dialog s jakýmkoli jiným příbuzným společenstvím. Z tohoto důvodu se někdy stane, že největšími bojovníky proti sektám jsou jiné sekty. Opuštění takto výlučné skupiny je

velmi nesnadné, neboť s sebou nese i ztrátu majitelství pravdy a výhody jednoduchých odpovědí na složité otázky. Ve vztahu k jiným skupinám pak s sebou nese i nutnost přiznání vlastních limitů.

Fundamentalismus vede nutně k tuhému legalistickému (zákonickému) způsobu života, který ovládá nejen duchovní praxi členů sekty, ale i detaily praktického života. V sektě je vše sešněrováno velkým počtem předpisů, určujících oblečení, účes, jídelní zvyky, denní režim, výběr partnera, sexuální život atd. Není podporováno svobodné sebevyjádření (např. umění), humor ani kreativita.

Doba členství v sektě přinese členu zpravidla velké množství myšlenkových stereotypů, jež není snadné ani po případném odchodu z této společnosti opustit. V některých skupinách jsou předepsány vzorce, podle nichž členové vedou rozhovor na jednotlivá témata, jinde je nutné osvojit si speciální pojmy formou slovníkových definic, v jiných je nutné mnohonásobné opakování manter. V mnoha se určité „základní pravdy“ opakují tak dlouho, až není dost dobře možné je ani zpochybnit. Sekty také často vedou své členy k tomu, aby si „vyčistili“ mysl od všeho, čím byla před příchodem skupiny „zanesena“, a zavrhli tak do té doby používané „nesprávné“ způsoby myšlení.

Odchod ze sekty není lehký i kvůli množství investovaného času, prostředků či obětí, které taková organizace od svých členů vyžaduje. Tím, že kontroluje prakticky celý život svých následovníků, přivádí je taková skupina do množství situací, kdy se pro ni angažují. Míra tohoto angažmá je pochopitelně v různých skupinách různá, výjimkou však nejsou roky plného pracovního nasazení, oběť vlastního majetku, či dokonce ochota položit svůj život. Čím více člověk investuje, tím bolestnější je pro něho přiznání, že skupina takových obětí nebyla hodna, a tím nepravděpodobnější je i jeho rozchod se skupinou.

Nejtěžší je ale tento rozchod, pokud se sektě podaří svého člena izolovat. Je častou zkušeností rodičů, manželů či přátel, že jejich nejbližší se jim po setkání se sektou stále více a více ztrácel. Příčinou mohlo být odmítnutí těchto „starých svazků“ ze strany sekty a osočení těch, kdo doposud stáli nejbliže. Jinou příčinou může být onen rozdělený černobílý svět, jehož hranici není možné za obětí sekty překročit, nebo třeba „jen“ jiné pojmosloví a jiný způsob myšlení, které postaví mezi bývalé blízké lidi komunikační zeď. Pokud se taková izolace podaří a následovník nemá jiné blízké lidi než ty „své“ v sektě, je pro něho odchod téměř nemožný.

Tyto všechny charakteristiky činí ze sekty uzavřenou společnost. Projevuje malý zájem o život vnější společnosti, její členové se zřídka angažují v politických stranách, občanských sdruženích či sportovních klubech. Zcela výjimečná je i dlouhodobá a konkrétní sociální práce. Sekta si nečiní starost o lidi, kteří jí nemohou být prospěšní, např. o staré, tělesně postižené, narkomany apod.

Uzavřena je i vůči vnějšímu posuzování a kritice (kritik nemá pro její členy žádnou autoritu a patří ostatně do vnějšího – nepřátelského – světa) a vůči svobodnému toku informací vůbec.

Chování sekty k členům či potencialním členům a k těm, kdo o členství neuvažují či ho třeba již zrušili, bývá diametrálně odlišné. Sekta nechápe sebe samu jako veřejnou službu, otevřenou každému bez ohledu na jeho motivy a postoje. Daleko více jí jde o vytržení člověka z jeho dosavadního působiště a bezohledné přesazení za plot vlastní zahrádky.